

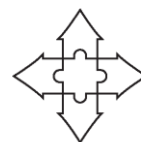
Program for storbyrettet forskning

Programnotat 2024-2027

Program for storbyrettet forskning er et samarbeid mellom de sju storbykommunene Bergen, Bærum, Drammen, Kristiansand, Oslo, Stavanger, Trondheim, og KS. Programmet skal fremskaffe ny kunnskap til storbykommunene, som skal kunne tas i bruk i storbyenes planlegging og tjenesteyting samt benyttes interessepolitisk.

Program for storbyrettet forskning

Storbyene er komplekse og har særegne utfordringer. Siden 1987 har Program for storbyrettet forskning initiert og bestilt storbyrelevante forsknings- og utviklingsprosjekter (FoU) til nytte for storbyenes planlegging og tjenesteyting.

Programmet finansierer FoU-prosjekter som skal være en støtte for gode strategiske valg, bidra til gjennomføring av storbyenes målsettinger og utvikling av politikk som møter vesentlige storbyutfordringer. Programmet skal særlig dekke storbyspesifikke kunnskapsbehov som ikke fanges opp av øvrig kommunalforskning eller andre forskningsprogrammer. Programmet finansieres av KS.

Programnotatet viser de strategiske forskningstemaene programstyret vil legge hovedvekt på i perioden 2024-2027. Notatet omtaler også arbeidsmåter i prosjektene.

Ny programperiode med forskning på storbyenes hovedutfordringer

Hvert fjerde år utarbeider Program for storbyrettet forskning nytt programnotat. Fire år er kort tid i et kommuneperspektiv. Samtidig er det et nokså endret verdensbilde i dag, enn da forrige programnotat ble utarbeidet. I løpet av perioden har det skjedd mye som påvirker storbyene direkte og indirekte.

Vi har gjennomgått en verdensomspennende pandemi, opplever

krig på europeisk jord i Ukraina og er vitne til stadig mer ekstremvær i verden, Europa og Norge. Samtidig opplever vi en endring i den demografiske sammensetningen i befolkningen med flere eldre med behov for kommunale tjenester og færre yngre i arbeidsfør alder som kan yte tjenester innenfor en rekke områder i både offentlig og privat sektor. Det fødes stadig færre barn og fruktbarheten er nå rekordlav i Norge. Kunstig intelligens har gjort sitt inntog i samfunnet og vil påvirke måten vi utøver oppgaver på, og vil i nær fremtid endre tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft i et endret arbeidsmarked. Bruken av KI utfordrer også tradisjonelle vurderinger, og reiser juridiske, prinsipielle og etiske spørsmål som kommunene er nødt å forholde seg til. Teknologi både utfordrer og åpner nye muligheter. Storbyene har med sine fagmiljøer andre betingelser til å gå foran i arbeidet, enn mindre kommuner, og bør ta en aktiv rolle i den videre utviklingen.

Hendelsene de siste årene har påvirket den globale økonomien, gjennom inflasjon, strømkriser og tendenser til resesjon i store verdensmarkeder. Den demografiske utviklingen er ikke særnorsk; det globale arbeidsmarkedet kjemper om stadig færre potensielle arbeidstakere. Krig, økonomisk utvikling og klimaforhold påvirker folks livsgrunnlag og levekår og fører til at mange flykter eller flytter for å bedre sine utsikter. Den usikre verdenssituasjonen de siste årene har synliggjort hvordan Norge og norske kommuner er en del av et globalt samfunn på godt og vondt. Storbyene er sentrale utviklingsaktører for å lykkes med nødvendig omstilling i en stadig mer omskiftelig verden.

Storbykommunene merker endringene på kroppen på en rekke områder som for

eksempel gjennom økt tjenestebehov innen ulike sektorer, krav til nye måter å løse oppgaver på, trangere økonomiske rammer, nye krav til beredskap og forebyggende arbeid, klimaendringer og ødeleggende ekstremvær, flyktningstrømmer og større grad av sosial og økonomisk ulikhet.

Mange av utfordringene som må løses i årene fremover er komplekse, gjenstridige problemer og kan ikke løses av én sektor alene. Utfordringene krever forståelse og må møtes med innsats fra flere perspektiver og på tvers av fag, sektor, forvaltningsnivå, praksis og forskningsfelt. Gjenstridige problemer er dermed tett forbundet med behovet for nedbrytning av siloer i kommunene. Det er en stor utfordring for storbykommunene at borgerne faller mellom stoler, eller ikke får koordinert hjelp og at uforholdsmessig mye ressurser går til å koordinere tjenester. Sammensatte utfordringer fordrer dermed nye og andre arbeidsmåter. Programmet vil fremheve dette perspektivet i programperioden og vil prioritere forskningsprosjekter med fokus på løsning av gjenstridige problemer.

I perioden 2024-2027 vil programmet derfor prioritere forskningsprosjekter innen disse temaene:

- Klima og miljø
- Demokrati og deltakelse
- Demografi og ressurser
- Beredskap og forebygging
- Levekår og sosial ulikhet

Klima og miljø

Klima- og miljøkrisen er vår tids desidert største utfordring. Storbyene må forholde seg til de utfordringene det medfører på både kort og lang sikt, og forvalte rollen som en viktig pådriver for å bremse klimaendringene og samtidig drive klimatilpasning for å leve med de endringene som kommer. Å tydelig vise at klima- og miljøkrisen tas på alvor blir viktig for ikke å svekke unges tro på fremtiden og tilliten til styresmaktene.

Temaet har en iboende spenning mellom det langsiktige, strategiske arbeidet og den daglige driften med prioritering i budsjettet og organisering av kommunale tjenester.

Storbykommunene har høye mål om reduksjon av klimagassutslipp og utarbeider årlige klimabudsjett. Indirekte utslipp er krevende å måle, men nødvendig for å lykkes med det videre klimabudsjettarbeidet og reduserte utslipp. Det er økt behov for klimatilpasning og mer kunnskap om klimarisiko. I byene legger også befolkningsveksten ekstra press på arealer hvor bærekraftig arealbruk, arealnøytralitet og arealregnskap blir stadig mer aktuelt. Hvordan forholder storbyene seg til dette? Forbruksvekst fører til økt transport, utslipp og avfall. Sirkulære løsninger og sirkulærøkonomi vil være nødvendige virkemidler for å bremse klimaendringene.

Hele verden står overfor store globale miljøutfordringer som ikke kan håndteres på samme måte som før. For storbykommunene krever dette omfattende og helhetlige løsninger på tvers av kommunegrensene, sektorer og forvaltningsnivå. Her må storbykommunene gå foran og ta et stort ansvar. Løsningene krever ofte hard prioritering, gjerne på

bekostning av andre behov, og mange ganger ser vi at løsningen på ett problem skaper ti nye. Bærekraftige løsninger som ikke går på bekostning av miljøet, sosiale eller økonomiske forhold må ligge til grunn for kommunenes videre utvikling.

Demokrati og deltakelse

Demokratiet er under press fra flere hold. Vi ser at både deltakelsen i politiske prosesser og tilliten til de folkevalgte synker. Et velfungerende demokrati forutsetter at borgerne deltar i valg, er representert i ulike samfunnsorganer og har tillit til styresmaktene. Tillit til det politiske systemet og myndighetene fremmer også deltakelse både i valg og på andre politiske arenaer.

Selv om mulighetene for deltakelse i den offentlige debatten aldri har vært større, gjør tonen på sosiale medier at store deler av befolkningen vegrer seg fra å ytre seg eller diskutere meningene sine i offentligheten. Tilsvarende opplever folkevalgte langt mer hets, hatefulle ytringer og trusler, enn før. Dette fører til at mange avstår fra å gå inn i politikken, eller velger å slutte som politiker.

Samfunnsdebatten har blitt mer polarisert, og enkle svar på kompliserte spørsmål vinner ofte oppslutning. Chatbots og *fake news* forsterker og forvrenger virkeligheten. Framveksten av alternative sannheter på sosiale medier utgjør en trussel for demokratiet. Det samme gjør den harde debatttonen og forskjeller i deltakelse mellom ulike sosioøkonomiske grupper.

Valgdeltakelsen er svært ulik mellom grupper i befolkningen, og følger i stor grad sosioøkonomiske skillelinjer. Dette er en problemstilling som er særlig aktuell i

storbyene, hvor det både er store forskjeller i utdanningsnivå og inntekt, og en stor andel av befolkningen har innvandrerbakgrunn. I enkelte grupper, særlig blant innbyggere med innvandrerbakgrunn, og/eller lav utdanning er deltakelsen i politiske beslutningsprosesser og ellers i samfunnet svært lav.

For storbyene er det interessant å undersøke hvordan innbyggere som i liten grad deltar kan engasjeres, slik at man oppnår mer demokratiske prosesser og beslutninger, og styrker tilliten i hele befolkningen. Det er også viktig å se på nye og alternative former for deltakelse på generelt grunnlag, som kan bidra til utvikling av demokratiet og styrke samfunnsutviklingen.

Viktige temaer er hvordan storbyene kan skape gode medvirkningsprosesser, bidra til økt engasjement og inkludering i hele befolkningen, og legge til rette for opplysende og demokratiske samtaler hvor alle samfunnsgrupper kan delta.

Demografi og ressurser

I perioden 2024-2027 er en av hovedutfordringene for storbykommunene den demografiske endringen i befolkningen og behovet for økt arbeidskraft innenfor en rekke sektorer, blant annet helse- og omsorgsyrkene. Sentralt står blant annet spørsmål om prioritering av ressurser innenfor en stadig mer presset kommuneøkonomi og hvordan kommunen kan organisere oppgavene på nye måter, med god kvalitet i tjenestene og balanse i økonomien.

Storbykommunene vokser, og det blir stadig flere eldre. Samtidig er fruktbarheten historisk lav.

Demografiendringene er den primære driveren for at særlig behovet for tjenester innen helse og omsorg vil øke betydelig, samtidig som andelen i arbeidsdyktig alder synker. Utviklingen skjer ikke bare i kommune-Norge, men i hele Europa. Ingen enkeltfaktorer kan øke tilbudet av arbeidskraft markant og vi kan ikke lenger belage oss på arbeidskraft fra utlandet, i samme grad som før – når hele Europa står i samme situasjon og med tilsvarende behov. Ansatte i helse- og omsorgsyrkene opplever at nåværende system og løsninger ikke kan effektiviseres eller presses ytterligere, men at det derimot er behov for nye måter å løse oppgavene på.

Digitalisering og kunstig intelligens er i en rivende utvikling og vil uten tvil påvirke arbeidsmarkedet og måten vi løser oppgaver på fremover. I mange år har det offentlige ordskiftet dreiet seg om hvordan ny teknologi og automatisering vil endre kompetansebehovet og gjøre mange arbeidstakere overflødige. I det videre er det essensielt å se på hvilke muligheter som ligger der for å fornye og effektivisere måten vi jobber på. Et viktig tema i programperioden blir hvordan storbykommunene kan møte disse driverne og legge til rette for en bærekraftig utvikling.

Beredskap og forebygging av uønskede hendelser

De siste års kriser har ført til et større søkelys på beredskap. Covid 19-pandemien demonstrerte viktigheten av kriseberedskap og utfordret storbyenes tjenesteleveranser innenfor alle sektorer. Kommunene blir, som andre viktige samfunnsinstitusjoner, utsatt for digitale trusler og angrep, og behovet for digital beredskap har blitt tydelig. Storbyene må ha beredskap for hendelser som truer

sentrale samfunnsinstitusjoner, vår felles sikkerhet eller den enkeltes trygghetsfølelse.

Storbykommunene har en helt sentral rolle i arbeidet med samfunnsikkerhet og beredskap. Kommunene skal utvikle trygge og robuste lokalsamfunn og har et grunnleggende ansvar for å beskytte befolkningen og bidra til å opprettholde kritiske samfunnsfunksjoner. Alt fra helsetjenester, skoler, fritidstilbud, vedlikehold av bymiljø, klimatilpasningstiltak til byutvikling er en del av arbeidet med å forebygge uønskede hendelser. Når alvorlige kriser rammer, for eksempel pandemier, bortfall av vann, bortfall av elektrisitet, flom eller jordskjelv er storbyene i en særlig utsatt posisjon. Det bor svært mange mennesker der, folk bor tett og mange blir rammet og får behov for hjelp samtidig. Storbyene er samtidig viktige i utviklingen av gode løsninger og planer for å håndtere uønskede hendelser.

Beredskap handler også om forebygging av uønskede hendelser. Å skape robuste samfunn for framtiden er en del av kommunenes rolle som samfunnsutvikler. Kommunene er ofte gode på å løse konkrete problemer når de dukker opp, men forebygger ikke framtidige problemer i like stor grad. Frafall i skolen, dårlig helse og manglende samfunnsdeltagelse, er noen eksempler på områder hvor tiltakene gjerne settes inn etter at problemene har oppstått.

Etter de siste års hendelser har storbyene opparbeidet seg mye erfaring og lærdom i krisehåndtering. Hva kan storbyene samarbeide om? Hva kan storbyene lære av hverandre? Andre aktuelle temaer i en bred forståelse av beredskap kan dreie seg om klimaberedskap, matsikkerhet, vannkvalitet

og forsyning, cybersikkerhet, men også svekket økonomisk handlingsrom, samfunnsplanlegging og organisering av tjenestetilbudet i en ny tid.

Levekår og sosial ulikhet

Et viktig kjennetegn ved storbyene er sosial ulikhet og opphoping av levekårsproblemer i enkelte områder. Dette er kjente utfordringer som storbyene har forsøkt å gjøre noe med i mange år, men mange står fortsatt utenfor samfunns- og arbeidsliv, og mange føler på utenforskap. Utenforskap kan hindre mennesker i å leve gode liv og svekker samholdet i samfunnet. Årsakene er sammensatte og krever bred innsats, tverrsektorielt samarbeid og forebygging.

Ungt utenforskap er en økende bekymring. Flere enn før fullfører videregående skole, men en altfor stor andel av unge mellom 15 og 29 år er verken i arbeid, utdanning eller opplæring. En økende andel barn vokser opp i familier med lav inntekt, og særlig gjelder dette i storbyene.

Psykiske lidelser er en viktig årsak til uførhet og frafall fra utdanning og arbeidsliv. Omkostningene er store både for samfunnet og for de unge det gjelder, i tillegg til at arbeidslivet mister tilgang til nødvendig arbeidskraft og kompetanse.

Boligprisutviklingen gjør at stadig flere strever med å komme inn på boligmarkedet og de økonomiske forskjellene forsterkes ytterligere. I storbyene er det svært mange enpersonshusholdninger, noe som både kan være ekstra krevende både økonomisk og sosialt.

Foto: Liz Brendeløkken Palm/Oslo kommune

Arbeidsmåter i forskningsprosjektene

Alle de prioriterte forskningstemaene for programperioden er komplekse og sammensatte utfordringer som ikke eies av én sektor alene, men som krever innsats fra flere perspektiver og ulike fagområder. Ingen av temaområdene har heller enkle løsninger. Programmet ønsker derfor å prioritere prosjekter som kan bidra til en tverrsektoriell forståelse.

I programperioden vil vi prøve ut nye måter å samarbeide med forsknings- og utredningsmiljøer på, og nye måter å definere prosjekter. Vi vil utforske arbeidsmetoder for samarbeid på et tidligere stadium i prosjektene, og vi ønsker også å gjennomføre utviklingsprosjekter som blir til underveis i prosessen.

Ambisjonen er å styrke kunnskapsutviklingen i storbykommunene gjennom å bruke forskning aktivt inn i utviklingsarbeidet. Arbeidet skal bidra til kunnskapsutvikling i møte mellom forvaltning og forskning, flere sektorer og forvaltningsnivåer, og utprøving på nye felt og med nye metoder.

Bruk og formidling av resultater

FoU-resultatene skal formidles slik at de kan tas i bruk av storbykommunene. Ny kunnskap må være relevant for byenes eget arbeid, og/eller i dialog mellom byene og statlige myndigheter. Forskningsmiljøene skal drøfte prosjektresultatene med nettverksgruppen, og vurdere hvordan resultatene kan overføres til kommunene. I programperioden vil vi utforske ulike måter å sikre at kunnskapen fra prosjektene blir kjent i kommunene, og får betydning for praksis.

Hvordan søke om prosjektmidler

Programstyret tar imot forslag om FoU-prosjekter fra storbyene og behandler dem i tråd med programnotatets prioriterte forskningstema og storbykommunenes aktuelle interesser. I programperioden vil det også gjennomføres åpne, tematiske utlysninger.

Krav til søknadene:

- Problemstillingen skal ha klar storbyrelevans.
- Programstyret legger vekt på at problemstillingene er gode og mulig å forske på når de vurderer innkomne forslag.
- Programstyret prioriterer prosjekter som omfatter flere byer.
- I prosjektutviklingen skal det legges vekt på mulighetene til å bruke og formidle resultatene.
- Programstyret kan stille betingelser for å gi støtte eller bevilgning, og kan be om ny behandling på senere møte.
- Dersom prosjekter er på et skissestadium vil programstyret og sekretariatet ha dialog med forslagsstiller om videre bearbeiding. Det er viktig å trekke med kommunenes fagmiljøer i prosjektarbeidet.

Organisering av programmet

Programmet ledes av et programstyre der de sju byene og KS er representert. Programstyret møtes fem ganger i året for å vurdere prosjektsøknader, arbeide med prosjektinitiativer, samt diskutere formidling og bruk av resultater fra prosjektene.

For hvert av prosjektene opprettes en nettverksgruppe med representanter for byene og KS. Disse skal være fagpersoner på området prosjektet dreier seg om. Nettverksgruppen fungerer som en referansegruppe for prosjektet, og skal i tillegg bistå med relevant informasjon fra byene til oppdragstaker. For hvert prosjekt utnevnes også én prosjektførende by. Prosjektførende by er kontraktspart, og kontaktpunkt for leverandør. Prosjektførende by skal koordinere arbeidet til nettverksgruppen.

Oslo kommune ved byrådsavdeling for finans er sekretariat for programmet.

Kontakt

Ta kontakt med programmets sekretariat for informasjon:

Kristin Horn Bringedal – tlf. 911 74 735
kristin.bringedal@byr.oslo.kommune.no

Hanna Modalsli – tlf. 452 83 415
hanna.modalsli@byr.oslo.kommune.no

Program for storbyrettet forskning,
c/o Byrådsavdeling for finans, Oslo
kommune, Rådhuset, 0037 Oslo

Vår nettside:

<https://www.ks.no/fagomrader/forskning-og-utvikling-fou/forskning-og-utvikling/program-for-storbyforskning/>

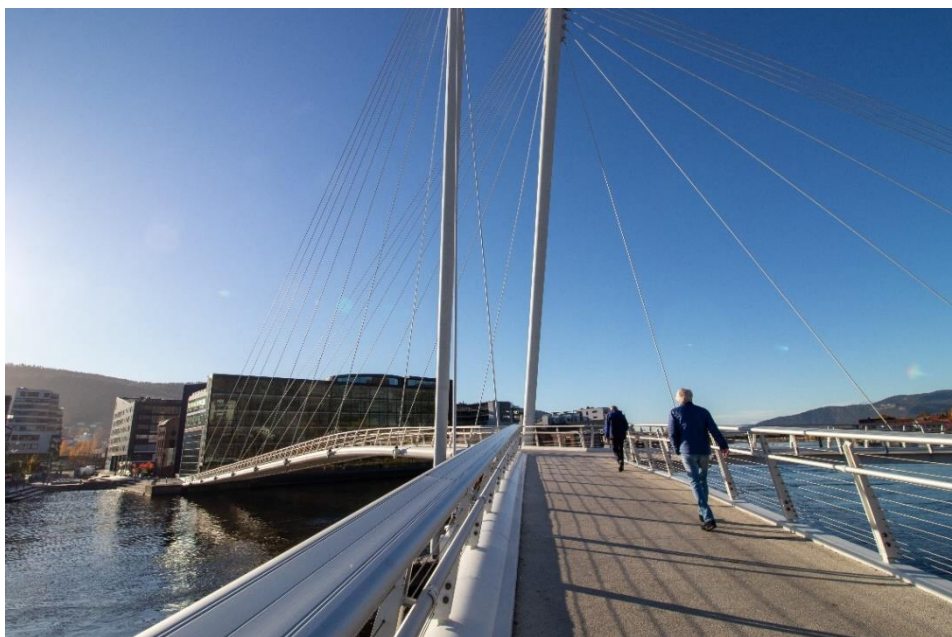

Foto: Drammen kommune